

CONFERENCIA : (11/10/1990)

«CULTIVOS MARIÑOS E COMERCIALIZACION»

M^a. do Carmo García Negro.

O primeiro que chama a atención a un economista cando se dirixe a realizar un estudo dos problemas da acuicultura desde a perspectiva económica é a case total ausencia, sobor de todo en conta a capacidade productiva que ten a nosa nación, de estudos e traballos especializados nos aspectos de dirección do que aquí se produz de cara ó mercado; e isto é máis chamativo cando desde o punto de vista da produción científica químico-biolóxica sí son moi abundantes. Sin embargo na perspectiva dun economista, dun científico do social, que é o que somos os economistas, o aspecto económico, o estudo do que nos chamamos produción tería que incluír á forza estes dous subaspectos que parecen tan disgregados, o estudo da capacidade productiva, é dicir da capacidade de extracción, de cultivo, de transformación, de procesos industriais, co estudo da comercialización ate chegar ó consumidor. Dase o caso de que na economía galega temos unha capacidade, no senso tanto extractivo coma de cultivo, impresionante. Coma ben sabemos soio no caso do mexilón, representa o 43% de toda a produción mundial. Sin embargo esa capacidade, xa non de control, senon sequera de coñecemento do que lle pasa ó produto extraído na nosa nación desde que sae do medio mariño, é caseque nula.

Antes de empezar comentaba cunha persoa, que está presente na sala, ben coñecida miña noutras loitas, noutras guerras, que estabamos cáseque igual que no ano 1978, a este respecto. Aumentóu moitísimo a produción, introducíronse novas e moi favorables especies na acuicultura e sen embargo é certo que aínda se pode dicir que o mariñeiro galego, neste caso o acuicultor, cáseque perde de vista o

producto dende lle sae das mans, a partir dese momento descoñece o que lle sucede, e a súa posibilidade de control do mercado é absolutamente, ou casi absolutamente nula.

De tódalas maneiras convén diferenciar dous aspectos cando falemos de comercialización: un é aquel que poderíamos chamar microeconómico é o que se refire exclusivamente á capacidade organizativa da empresa, para saber colocar ben o seu produto no mercado. Isto é toda unha rama, unha especialidade da que non vou a tratar, aínda que creo que sería moi interesante desde a perspectiva, tanto dos propios produtores coma dos interesados e estudosos do suxeito analizado. Pero repito que sería unha rama de especialistas da que eu podo coñecer algún aspecto referido ós aspectos da competencia monopolística pero non desde a perspectiva interna da empresa.

O outro aspecto, ao falar da comercialización, sería o estudo do mercado dende a perspectiva do seu desenvolvemento no momento actual, é esa perspectiva a que eu trataréi de abordar.

Hai un momento tamén me comentaba un estudoso presente na sala, que hai un estudo paralizado totalmente neste momento, do que é o análise da demanda é da maneira de cómo se constrúe o precio do molusco en Galicia. De calquer maneira, eu non o teño a miña disposición, está parado por falla de financiación, isto se falará logo máis adiante. O único que puiden ter é un análise da demanda do conxunto dos produtos pesqueiros, no que por suposto se inclúen os moluscos e crustáceos, ten unhas conclusións que citaréi a continuación, ou ten unhas notas características das que vou a falar agora mesmo, pero este análise está feito sen ter en conta o marco global que me interesa a mín resaltar e que a continuación destas notas veremos.

Os aspectos do estudo, do análise da demanda que fai o Ministerio de Agricultura, segundo panel de consumo do ano 1989, que foi a fonte á que eu tiven acceso máis recente, para coñecer: 1.- Os aspectos máis importantes de ésta e 2.- Os lugares donde se chega a levar o consumidor os produtos derivados da pesca, son os seguintes:

a.- En primeiro lugar aumenta dentro dos gastos en alimentación, a cantidade consumida redúcese e aumenta a parte que o consumidor dedica a alimentación en valor. Isto quere dicir, e é moi importante, desde a perspectiva do mercado mundial e do mercado comunitario de alimentos, que aínda que non se chege a tomar máis cantidade de alimentos, (neste caso as propias proteínas dos moluscos e crustáceos), cambia a composición da renda individual adicada á alimentación para chegar a consumir alimentos preparados, alimentos que pasaron por un proceso industrial.

Esto ten moitísima importancia porque, no momento actual, non se pode falar de materias primas alimentarias senon que temos que falar de alimentos que levan nunha parte da súa composición do que ate ese momento eran alimentos, para entendernos, unha cousa é tomar unha ostra ou un berberecho cru, e outra cousa completamente distinta é comprar un plato precociñado que leva un 20% daquel berberecho ou ostra crus que se comía hai 20 ou 30 anos.

Esto é o que prima e o que manda no mercado actual, o alimento ten hoxe unha denominación e ten unhas características distintas que hai simplemente 15 anos, e a tendencia cara o futuro vai exactamente nesa dirección. Eso é moi importante desde a perspectiva do produtor individual, (e do conxunto dos produtores), xa que, en contra das apariencias, diminúe paulatinamente o seu control tanto do mercado do «seu» produto coma do recurso.

Debemos sinalar asimesmo que se da un aumento da demanda de produtos de importación dos máis caros.

b.- En segundo lugar, outra nota característica neste estudo que se destaca, é que no Estado Español, dos cinco billóns (5 billóns) de pesetas gastados para o consumo doméstico de alimentos, só setecentos mil millóns (700.000 millóns) foron adicados os produtos da pesca, só relativamente, vou a explicar agora porqué, son setecentos mil millóns o conxunto de produtos da pesca, ésto digo só porque a tendencia é tamen que dentro desa composición, non por cantidades, senon por valor, aquela parte da proteína consumida procedente da pesca é inferior e decrecente a respecto do empregado en proteína de carne (1,6 billóns carne e derivados).

c.- A terceira nota é que os precios tiveron unha tendencia alcista, especialmente aqueles precios dos produtos con maiores procesos de elaboración, seguimos confirmando a tendencia que anotaba ó principio. No caso da pesca e os restantes produtos do mar tiveron un crecemento do 7%, que os sitúa, máis ou menos, no centro da táboa desas subidas, de incremento do precio.

d.- A cuarta nota, é que a evolución da demanda dos produtos alimenticios por volumen, confirma a existencia dunha integración, na línea dominante dos produtos alimenticios no seo do mercado comunitario. Isto tamén ten unha importancia decisiva, sí o podemos entender coma unha conclusión: nos últimos 15 anos a evolución do mercado interno no Estado Español foise asemellando ao comunitario. Queremos dicir que cada vez pasaremos de ser consumidores ou demandadores de pescado e de produtos da pesca, (o que nos caracterizaba ou nos diferenciaba moito do mercado comunitario), a irnos integrando paulatinamente nas propias tendencias dentro da comunidade. Compre recordar aquí que a evolución, nos últimos 50 anos,

das demandas de produtos da pesca, no seo dos países comunitarios (e Inglaterra incluída) foron sempre á baixa, mentras que no Estado Español, por razóns que agora non son aquí de analizar, ese consumo persoa/ano en volumen de pesca e produtos derivados da pesca sí foi en aumento, tamén en correspondencia cá nosa propia capacidade productiva, esa tendencia agora empeza a variar, lentamente, pero empeza a mudar e a manter un aspecto semellante ó que sucede no mercado comunitario.

e.-Outro aspecto é o descenso no consumo de peixe fresco xa no último ano a 900 g. por persoa e ano, é dicir sí ese descenso, esa tendencia sigue manténdose, non fai máis que aceleradamente marcar a tendencia que estabamos citando no apartado anterior, no consumo de conxelados descende, pero menos, as conservas, en cambio, aumentan. Non fago máis tamén que volver a incidir, neste caso con datos, no que ó principio decía deste consumo en suba dos produtos elaborados, tamén outra vez a marca os gustos e a demanda orientada exactamente igual que no mercado comunitario. En moluscos e crustáceos nótase un crecemento dese consumo de 200g. por persoa e ano, referidos ó ano 1988, publicados en 1989.

Resalto, nada máis para non alongarme en demasía, que no caso anterior, no que se falaba de crustáceos e moluscos, sí vos fixades, faise referencia ó conxunto daqueles produtos que aumentan na demanda na medida na que poiden ser considerados coma produtos de máis alta calidade, é dicir seguirán esa tendencia na medida en que formen parte: 1.- das conservas, 2.- de produtos que pasen por un proceso industrial, é dicir de transformación, e 3.- dunha demanda que é demandada, valga a redundancia, por aqueles niveis de renta máis alta, é dicir de produtos de calidade. Sen embargo en volumen e en peso representarían esa media de aumento anual.

No panel de consumo do MAPA, 1989, analízanse amáis outros aspectos referidos á distribución. Vexamos:

En 1989, aínda ó contrario do que sucede cá tendencia dos restantes produtos alimenticios o 70,8% das vendas de peixe, máis crustáceo, máis moluscos (en volume) realizáronse en tendas tradicionais, isto ten unha importancia decisiva no referente as posibilidades de incidir nunha organización do último eslabón da distribución destes produtos, porque non sucede o mesmo con outros alimentos, ben o coñecedes, do mercado doutro tipo de proteínas coma poidan ser os ovos, as aves de corral, carne. É dicir, se na clasificación temos hipermercados ou grandes superficies, supermercados e tendas tradicionais, estas distribúense así:

O pescado fresco [83,4% véndese en tendas tradicionais
7,4% supermercados
1,6% hipermercados

O pescado conxelado [68,3% tendas tradicionais
23,7% supermercados
3,04% hipermercados

As conservas [35% tendas tradicionais
44,8% supermercados
10,35% hipermercados
5,7% economatos e cooperativas consumo

Os moluscos e crustáceos [70,4% tendas tradicionais
17,7% supermercados
4,9% hipermercados

Esto é o que da de sí a análise deste panel de consumo publicado polo Ministerio de Agricultura. Da de sí relativamente pouco, pero permite coñecer con datos na man, cunha publicación oficial, o que nos previamente coñecíamos pola evolución, polo estudo das tendencias da demanda, coñecido o mercado comunitario, e do feito máis importante que é como se desenvolve no concreto a competencia monopolística no sector dos alimentos, que non nos vale de nada falar ou coñecer con moitísima adicación e exclusividade o mercado dos crustáceos e dos moluscos e cerrar os ollos coma se tivéssemos unhas tapadeiras e unhas orelleiras para non oír nada do que sucede co resto de alimentos que se convirten en competitivos e substitutivos destes, é dicir, cando antes falaba da Comunidade Europea, o caso inglés pode amosar coma nos últimos 40-50 anos, pódese reducir á metade e cáseque á 1/3 parte, o consumo de peixe por persoa e ano, simplemente facendo unha substitución na demanda interna, no consumo interior, por outro tipo de proteínas ou por outro tipo de produtos, proteínas ou non.

Non quer dicir que con esto se escriba a nosa historia futura pero sí quero dicir que ésta é a tendencia, de ahí que se requira coñecer moi ben todo os inconvenientes que ten a venda, comercialización, e distribución dos nosos produtos, pero non se

pode perder de vista en absoluto cal é o marco xeral desa competencia en que se desenvolven os produtos procedentes do que hoxe se chama o complexo agroindustrial, é dicir, o mercado dominado por aqueles grandes produtores e con gran capacidade de presenza no mercado de distribución dos restantes alimentos. Coñecemos que a tendencia que houbo en tódolos países de capitalismo avanzado, tanto nos USA, Canadá, coma na CEE, foi de constante descenso na produción e consumo de proteínas mariñas. Mesmo no caso comunitario no momento inicial da Política Agraria Común (PAC) a extracción e comercialización pesqueira era unha parte integrante dela. É dicir, primeiro se formou e consolidou unha chamada Europa Verde e só posteriormente (debido á integración de Estados pesqueiros) se formou a Europa Azul, pero xa cunhas características na demanda de alimentos marcadamente agrícolas (non pesqueiros polo menos).

Decía que tanto os USA coma a CEE, por poñer dous exemplos de países capitalistas avanzados, propuxéronse como marcas da súa política agraria, entre outros, tres obxectivos que chegaron a cumprir clarísimamente e incluso rebasaron no seu cumprimento ; un deles é o autoabastecemento de alimentos conseguido a base de incrementos na produción, por suposto incrementos da produtividade dos seus propios produtos agrícolas creando: produtos substitutivos e eliminando paulativamente a importación de produtos que proviñeran de países terceiros. Sabedes que isto non ten tampouco nada que ver co que se pode entender cunha racionalidade de empresa, ou da rendabilidade, sinon que isto foi conseguido a base dunha política grandemente proteccionista, e cunha política sumamente subvencionadora, conseguiron ate leitugas no inverno que como vos podeades imaxinar fai en Inglaterra, clima frío, facendo un gasto enerxético impresionante para deixar de importala de calquera país mediterráneo, pasa por riba de calquera racionalidade mesmo económica, pero estaba o servizo do cumprimento dun fin superior, que interesaba ós propios monopolios da alimentación, que era non depender das importacións de produtos incluso daqueles con orixe noutros climas. Estes obxetivos conseguíronse e mesmo rebasáronse, creando o problema dos excedentes e estes excedentes vai haber que colocalos da maneira que sexa.

Pois isto ten moitísimo que ver co que nos interesa dende a perspectiva do noso futuro porque na medida en que ese abastecemento se teña conseguido, na medida en que esa política agrícola de autoabastecemento de alimentos dira resultado, na medida en que provocara excedentes, eses excedentes van a ter que ser colocados a costa do que sexa e a competencia vai a estar establecida agora entre uns grandes complexos cunha capacidade de invasión de mercados espantosa fronte a pequenos produtores aillados que, como dixeran o principio, coñecen o produto hasta que o soltan das mans. Teñen importancia porque non estamos falando de cestos nin de mobeis de madeira, senón de produtos perecedeiros que van a

enfrentarse no mercado con outros substitutivos e que o van a facer con prácticas ilícitas desde o punto de vista da competencia como o dumping cun precio artificialmente baixo, ben de lanzar produtos o mercado para invadilo, sustitir o produto; sucedeu no seo da CEE e orixinou a substitución de produtos, sucedeu no seo daqueles países que tiñan unha grande capacidade pesqueira e obróu como substitución de produtos e a nos xa nos afectó dende a perspectiva de poder seguir medrando, impedindo que os nosos produtos, tanto moluscos como crustáceos chegasen a países que antes eran de claro destino das nosas exportacións.

Recordo que cando se firmóu o tratado de adhesión do Estado Español cá CEE, aínda non saera publicado en ningures, eu chegí a ter unha copia e quedéi aterrorizada ó ler o que lle iba a suceder ás nosas conservas, e nos seguintes días leín na prensa unha felicitación ó Goberno español dunha Asociación de fabricantes de conservas de peixes, crustáceos e moluscos de Galicia, non se chama así, pero xa sabedes a quen me refiro, pola firma do Tratado de Adhesión. Iban ter 10 anos de trabas arancelarias, para seguir en peores condicións das que estaban exportando as súas conservas ó mercado comunitario, asombroso, é dicer Marrocos e Portugal iban a ter milliores posibilidades de penetrar na CEE que as súas conservas mesmo desde que o Estado Español fora membro de pleno dereito ou de época de transición da adhesión a ese mercado. Hoxe a base de negociacións vanse logrando reducións arancelarias.

Este foi o comenzo da historia, cando se fala doutro tipo de mecanismos de control do mercado temos que referirnos xa a outras organizacións internacionais que tiveron unha vida anterior e que están por riba da propia CEE. E vou a citar soio unha e tamén soio unha de esas trabas. No caso da CEE está todo tan absolutamente regulamentado que parece mentira que alguén aínda se atreva a falar de economía de libre mercado, porque de mercado sí, mercado entre comillas, e libre, non sei dónde está. Como ven coñecedes, solo aquel que teña curiosidade e colla unha publicación que traiga semanalmente os dictámenes e as normas de obrigado cumprimento da comisión e dos órganos executivos europeos, podrán saber hasta que punto o regulamentarismo frena parte da vida desa organización de mercados que hai no interior comunitario, e polo tanto esa regulamentación das posibilidades de chegarse a él de cada un.

Vou a referirme agora a un aspecto que ademáis está de bastante actualidade para a nosa desgracia nesta momento, é o seguinte: Desde a fundación do GATT (Acordo sobre Tarifas Aduaneiras e Comercio) vense expresando pola maior parte dos países que dominan no comercio mundial o desexo de países, (denominado clube dos ricos) que só existen trabas de tipo arancelario para levar a cabo negociacións, para facer intercambios comerciais, en cambio se deixan outro tipo de trabas que

funcionan, as non arancelarias, de maneira provisional para que vaian sucesivamente desaparecendo, entre éstas é considerada como normal a traba sanitaria, ben pois ésta traba de tipo sanitaria foi utilizada, e é utilizada, de maneira profusa no que é o conxunto do mercado dos alimentos de forma descaradamente proteccionista, é dicir, para impedir a entrada de determinados tipos de mercancias que poidan ser competidoras cás miñas, utiliza a traba sanitaria (mesmo para as prendas de vestir), pero no caso dos alimentos é que a OMS sanciona positivamente a existencia de tal traba sanitaria, pero non hai ningún control sobor do dictamen das propias autoridades do Estado interesado. Con esto non quero dicir que non deban existir trabas sanitarias, pero unha de dúas, ou hai un acordo mundial sobre unha calidade única, unha norma, como hai noutro tipo de productos sobor de cal é a calidade mínima esixida para a distribución e comercialización ou senón convírtese nunha arma de protección. Desde o momento que se permite a diferenza de tratamento desas trabas sanitarias, o que estóu a facer é impedir que unha comercialización dun produto que nun momento determinado non me interesa, -lembrade que pasóu cos nosos mexilóns en Alemania-, fai falla racionalidade. A OMS no caso da toxina PSP, sitúa os niveís de toxicidade en 80 microg.por 100 g. de vianda e ésta é a norma que hai en todo o Estado español, no caso de Alemania é a metade, no caso belga son 60, no caso inglés serían 50, e no caso de que tiveramos un competidor, acorda nese momento, pon 20 e non entra nunca un mexilón galego, porque pode existir un análisis que os poida detectar, ésto supoñendo que se fagan análisis homoxeneizados, que teñan exactamente o mesmo tipo de datos etc., porque coñecemos mesmo de forma elemental que hai distintos tipos de medidas nas moitas análisis que se fan, é dicir, que nin siquera son as medidas finais senon o propio tratamento das maneiras de analizar. Isto é un caso que atinxe a toda aquela mercancia que vaia adicada a alimentación tanto que sexa extraída como cultivada, tanto que forme parte de conservas como de productos que xa pasaran por un proceso de industrialización, pero non é un caso só noso, que sofre maioritariamente este tipo de trabas que sendo sanitarias e que parecen perfectamente normalizadas e axeitadas e o conxunto de países non industrializados vendedores de materias primas para ser convertidas en alimentos que foran noutra época primeiros produtores e exportadores mundiais de alimentos e hoxe non o son, e sucesivamente no seo destas organizacións internacionais que tratan do comercio está pouco menos que laíandose de que isto non leve un control por unha organización ou por unha autoridade arbitral de tipo internacional recoñecido por todos, para que non xogue en contra daquel que só pode vender un produto perecedeiro, que é o grande problema daquel que ten que dirixirse a este tipo de mercado, xa non na conserva, porque en todo caso o que habería que facer sería recolle-las e vende-las noutro sitio, (nun mercado permisivo) pero no caso dun produto perecedeiro vólvese absolutamente en contra do oferente. Isto ten ademáis moita importancia en relación con outro tema que quería citar, aínda que só sexa de pasada, falando da toxina PSP: hai un aspecto que ós economistas nos sigue

interesando, que ten moito que ver co mercado e que ten moito que ver con algo tan importante como é a propia capacidade que a sociedade, neste caso o noso país, que é capaz e «dono» desa capacidade productiva ten, e é a tan pouca capacidade sobor do control do mantemento desa capacidade productiva. Eu dígolles os meus estudantes que o principio que temos que aprende-los economistas é que todo está relacionado con todo, aínda que pareza unha máxima filosófica, en aplicación a este caso concreto veremos como nos sirve: estamos a nos referir á toma en consideración das restantes condicións que rodean a produción e que en principio son alleas ó propio sector: son as condicións do ecosistema en que se ha de reproducir o recurso, así, os detritus urbáns, os incendios, as emisións de industrias que non teñen ningún tipo de lavado dos seus fluidos, as augas continentáis, non se diran da maneira que se dan en Galicia. Pero non hai un só control, nin unha lei emitida por un órgano que tivera capacidade sobor desta suposta limpeza que teñan que ter unhas augas que teñan unha riqueza que non hai comparación na zona norte desta parte do planeta, para mantemento delas, e eso non o pode facer o produtor individual senón que sempre, buscando tamen as causas deso, que unimos e que quero que se teñan en conta a hora de falar do mercado teñan que ser levados a cabo por algunha que tivera a capacidade de ter unha visión de conxunto moito máis ampla.

Onte , cando estaba lendo estas últimas notas para esta charla, leín un artigo dun economista, que non é dos que forman parte do que se pode chamar o grupo dos críticos: e agora se empeza a falar de algo que dende a perspectiva non tradicional, en economía se chamaba o conxunto do sistema social, o que o réxime económico pode dar de sí en cada sociedade e chámanlle orgware como composición ou parte, ou como composición das palabras organización e ware, algo máis que está despois do hardware e o software é o conxunto do que a sociedade como si cá súa capacidade de organización social pode aportar ó conxunto de empresas, ó conxunto de produtores, o conxunto dunha industria, e eso no noso país é o que aínda parece, con esa denominación, que falla.

E aquí o deixo e perdoádeme se me alonguée demasiado pero creo que tres ou cuatro dos puntos que podemos tratar despois quedan máis ou menos explicados.